

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ
ПРИРОДНИЧО-ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ**

**ВИМОГИ ДО НАПИСАННЯ ТА ОФОРМЛЕННЯ ВИПУСКНИХ
КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ**

Умань-2019

Вимоги до написання та оформлення випускних кваліфікаційних робіт / уклад. В. П. Миколайко, Н. М. Горбатюк, С. В. Совгіра, О. В. Браславська, І. В. Красноштан. – Умань : Візаві, 2019. – 50 с.

Рекомендовано до друку Вченою радою природничо-географічного факультету Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол № 8 від 28 березня 2019 року)

ЗМІСТ

ВСТУП	4
1. ВИЗНАЧЕННЯ ТЕМАТИКИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ВИКОНАННЯ ВИПУСКНОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ	7
2. СТРУКТУРА ВИПУСКНОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ	8
3. ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ ВИПУСКНОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ	11
4. РОБОТА З ЛІТЕРАТУРНИМИ ДЖЕРЕЛАМИ ТА ЇХ БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ОПИС	14
5. ПІДГОТОВКА ДО ЗАХИСТУ ТА ЗАХИСТ ВИПУСКНОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ	21
КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ	25
ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК	27
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	39
ДОДАТКИ	40

ВСТУП

Випускна кваліфікаційна робота (далі – ВКР) є самостійним кваліфікаційним навчально-науковим дослідженням здобувача вищої освіти, яке виконується на завершальному етапі навчання в університеті для отримання освітнього ступеня «бакалавр», «магістр»

Підготовка випускної кваліфікаційної роботи має на меті:

- систематизацію, закріплення і розширення теоретичних і практичних знань зі спеціальності і психолого-педагогічних або спеціальних дисциплін та застосування цих знань при розв’язанні конкретних завдань;
- розвиток навичок самостійної роботи, оволодіння методикою дослідження та проведення експерименту при розв’язуванні проблем і питань, що порушуються у кваліфікаційній роботі;
- з’ясування підготовленості здобувачів вищої освіти до самостійної роботи в сучасних умовах.

Виконання кваліфікаційної роботи передбачає вирішення наступних завдань:

- поглиблення, систематизацію та закріплення отриманих під час навчання теоретичних знань здобувача вищої освіти;
- виявлення здатності здобувача вищої освіти обрати і проаналізувати наукову або практичну проблему, зробити теоретичні висновки і узагальнення на основі сучасних методологічних засад фахового напрямку, застосувати знання при вирішенні конкретних наукових та виробничих (фахових) завдань, обґрунтувати практичні рекомендації;
- напрацювання і поглиблення навичок самостійної роботи з літературними джерелами, методичними та інструктивними матеріалами, а також оволодіння методикою досліджень та експерименту;
- вивчення та осмислення досвіду професійної діяльності за сучасних умов;
- виконання роботи на замовлення конкретних установ (закладів

середньої освіти, закладів вищої освіти, позашкільних закладів освіти, підприємств тощо) – бази практики здобувача вищої освіти;

- визначення рівня професійної компетентності випускника як його здатності до самостійної практичної роботи, творчого вирішення фахових завдань.

До керівництва випускними кваліфікаційними роботами освітнього ступеня «бакалавр», «магістр» (за освітньо-професійною програмою), залучаються науково-педагогічні працівники з науковим ступенем за відповідною або суміжною спеціальністю; до керівництва випускними кваліфікаційними роботами освітнього ступеня «магістр» (за освітньо-науковою програмою) – з науковим ступенем та вченим званням за відповідною або суміжною спеціальністю.

За одним керівником може бути закріплено не більше восьми кваліфікаційних робіт.

Керівник випускної кваліфікаційної роботи повинен:

- надавати допомогу у виборі теми, розробці плану роботи, здійснювати консультування у використанні джерел та літератури, методології дослідження;
- надавати допомогу в розробці календарного плану на весь період виконання кваліфікаційної роботи;
- надавати систематичні консультації щодо виконання ВКР;
- перевіряти виконання роботи (за частинами і в цілому);
- надати письмовий висновок на роботу.

Обов'язки здобувача вищої освіти (виконавця) випускної кваліфікаційної роботи:

- у терміни, визначені керівником, підібрати та опрацювати матеріали, необхідні для виконання ВКР;
- скласти та узгодити з керівником календарний план-графік виконання ВКР з урахуванням трудомісткості розділів, необхідності перевірки матеріалів керівником та консультантами, отримання висновку

керівника і рецензії та своєчасного надання повністю підготовленої, перевіреної та допущеної до захисту роботи не менш ніж за десять днів до її захисту при Екзаменаційній комісії (далі – ЕК);

- не менше одного разу на два тижні, інформувати керівника про стан виконання роботи відповідно до плану-графіку, надавати на його вимогу необхідні матеріали для перевірки;

- самостійно виконувати ВКР;

- при виконанні ВКР враховувати сучасні досягнення науки і техніки, використовувати передові методики наукових та експериментальних досліджень, приймати оптимальні рішення із застосуванням системного підходу;

- при розробці дослідницьких процесів, проведенні різного роду розрахунків та їх моделюванні використовувати сучасні комп'ютерні технології;

- особисто подати ВКР, допущену до захисту, для перевірки на наявність академічного плагіату, а також рецензенту;

- ознайомитися зі змістом відгуку керівника і рецензії та підготувати (у разі необхідності) аргументовані відповіді на їх зауваження при захисті ВКР у ЕК.

- у визначений строк надати роботу секретарю ЕК;

- своєчасно прибути на захист або попередити завідувача випускової кафедри та голову ЕК (через секретаря ЕК) про неможливість присутності на захисті із зазначенням причин цього та наступним наданням документів, які засвідчують поважність причин.

За достовірність фактичного матеріалу й іншої інформації, поданої у кваліфікаційній роботі, обґрунтованість і вірогідність висновків та положень, що виносяться на захист, несе відповідальність безпосередньо автор дослідження і його науковий керівник.

Випускна кваліфікаційна робота виконується державною мовою з урахуванням орфографічних, пунктуаційних та стилістичних норм.

1. ВИЗНАЧЕННЯ ТЕМАТИКИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ВИКОНАННЯ ВИПУСКНОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Тематика випускних кваліфікаційних робіт розробляється випусковими (фаховими) кафедрами, затверджується вченою радою факультету/інституту і доводиться до відома здобувачів вищої освіти. З метою уникнення академічного плагіату теми робіт поновлюються щороку.

Здобувач вищої освіти має право вибирати тему випускної кваліфікаційної роботи з ряду запропонованих випусковими кафедрами або запропонувати власну тему з необхідним обґрунтуванням доцільності її розробки і можливості виконання.

Тема випускної кваліфікаційної роботи має бути пов'язана з основними напрямками науково-дослідницької роботи відповідної кафедри.

Заява виконавця випускної кваліфікаційної роботи пишеться на ім'я декана факультету/директора інституту, підписується виконавцем, науковим керівником, завідувачем кафедри. Здобувач вищої освіти зобов'язаний подати заяву упродовж першого місяця останнього року навчання (ОС «бакалавр») або першого місяця першого року навчання (ОС «магістр») (Додаток В).

Тема випускної кваліфікаційної роботи та наукове керівництво обговорюється на засіданні випускової кафедри і затверджуються наказом ректора університету за поданням ради факультету/інституту.

В окремих випадках можлива зміна або корекція теми випускної кваліфікаційної роботи, її плану, заміна наукового керівника. Ці питання вирішуються на засіданні випускової кафедри не пізніше, ніж за два місяці до терміну подання відповідної роботи до попереднього захисту.

2. СТРУКТУРА ВИПУСКНОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Випускна кваліфікаційна робота повинна містити:

- титульний аркуш;
- зміст;
- перелік умовних позначень, символів, одиниць величин і термінів (за необхідності);
- вступ;
- основну частину (розділи та підрозділи);
- висновки;
- список використаних джерел;
- додатки (за їх необхідності).

Усі структурні елементи роботи розпочинаються з нової сторінки.

Титульний аркуш роботи містить: найменування закладу вищої освіти (Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини), де виконана робота; назву факультету/інституту, кафедри; вид роботи відповідно до освітнього ступеня; тему роботи; прізвище, ім'я, по батькові автора; науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові наукового керівника; місто і рік виконання (Додаток А).

Зміст роботи повинен містити найменування та номери початкових сторінок усіх структурних частин: розділів, підрозділів та пунктів (якщо вони мають заголовки), вступу, висновків, списку використаних джерел та додатків (Додаток Б).

Перелік умовних позначень, символів, одиниць, скорочень і термінів може бути поданий в роботі (якщо вжита специфічна термінологія, а також використано маловідомі скорочення, нові символи, позначення та ін.) у вигляді окремого списку, який розміщують перед вступом або після змісту.

Перелік умовних позначень необхідно друкувати двома колонками, в яких зліва за абеткою наводять позначення, а справа – їхню детальну розшифровку.

Якщо в роботі спеціальні терміни, скорочення, символи, позначення і т.п. повторюються менше трьох разів, перелік не складають, а їх розшифровку наводять у тексті при першому згадуванні.

Вступ – це важлива та відповідальна частина будь-якої випускної кваліфікаційної роботи, яка орієнтує на подальше розкриття теми, а також містить всі необхідні кваліфікаційні характеристики дослідження. У вступі розкривається актуальність проблеми, стан її вивчення та значущість для теорії і практики.

У вступі випускної кваліфікаційної роботи на здобуття ОС «бакалавр» необхідно чітко сформулювати мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, експериментальну базу, практичну значущість, апробацію дослідження, публікації автора за темою дослідження та структуру роботи.

У вступі випускної кваліфікаційної роботи на здобуття ОС «магістр» необхідно обґрунтовано сформулювати мету, завдання, об'єкт, предмет, гіпотезу (за необхідності), методи дослідження, експериментальну базу, теоретичне та практичне значення, подати відомості про апробацію дослідження, публікації автора за темою дослідження та структуру роботи.

Основна частина роботи обов'язково повинна складатися з декількох розділів (від 2 до 3), які, в свою чергу, можуть мати підрозділи.

Кожен розділ та підрозділ повинен мати назву. В основній частині подається аналіз й узагальнення результатів дослідження. Потрібно висвітлити теоретичні основи роботи, розкрити зміст використаних термінів, викласти хід дослідження. Цифрові дані слід подавати в таблицях або графіках, діаграмах, які повинні мати заголовки.

Основна частина роботи має містити дві складові: теоретичну (розкриваються теоретичні передумови проведеного дослідження) і практичну (викладається хід дослідження та його результати).

Висновки розміщують на окремій сторінці. У них наводяться основні результати дослідження, представлені відповідно до поставлених завдань. Рекомендований обсяг висновків – 2-3 сторінки.

Список використаних джерел містить найменування та вихідні дані всіх використаних дослідником наукових праць (монографій, наукових статей, наукових збірників, посібників, підручників), публіцистичних, періодичних і архівних джерел.

До додатків включають допоміжний матеріал, необхідний для повноти сприйняття роботи (анкети, інструкції, схеми, таблиці та рисунки, діаграми, гістограми, ілюстрації, фотографії тощо).

3. ЗАГАЛЬНІ ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ ВИПУСКНОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

3.1. Загальні вимоги

Випускна кваліфікаційна робота виконується за допомогою комп'ютера в текстовому редакторі (кегель 14, шрифт Times New Roman, звичайний, інтервал 1,5). Поля: верхнє – 20 мм; нижнє – 20 мм; ліве – 30 мм; праве – 10-15 мм. Робота друкується на папері формату А4 (210 x 297 мм), використовуючи одну сторону листа і подається у переплетеному вигляді.

Обсяг основного тексту випускної кваліфікаційної роботи (без додатків та списку використаних джерел) для освітнього ступеня «бакалавр» складає 45-60 сторінок, для освітнього ступеня «магістр» (за освітньо-професійною програмою) – 65-80 сторінок, для освітнього ступеня «магістр» (за освітньо-науковою програмою) – 80-110 сторінок друкованого тексту.

В основному обсязі випускної кваліфікаційної роботи вступ та висновки займають не менше 10%, решту основного обсягу займає текст розділів.

Заголовки структурних частин кваліфікаційної роботи «ЗМІСТ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «ВИСНОВКИ», «ДОДАТКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ» друкуються великими літерами симетрично до тексту і не мають порядкового номера. Заголовки підрозділів – маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу. Крапку в кінці заголовка не ставлять. Якщо заголовок складається з двох або більше речень, їх розділяють крапкою. Перенос слів у заголовках не допускається.

3.2. Нумерація

Нумерацію сторінок подають у правому верхньому куті арабськими цифрами без знака №.

Із структурних частин нумерують розділи (наприклад: РОЗДІЛ 1, РОЗДІЛ 2, РОЗДІЛ 3), після номера крапку не ставлять, з нового рядка друкують заголовок розділу. Підрозділи нумерують у межах кожного

розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, між якими ставлять крапку (наприклад: 1.1., 1.2.; 2.1.), далі йде заголовок підрозділу).

Таблиці, схеми, діаграми випускної кваліфікаційної роботи необхідно подавати одразу після тексту, де вони згадані вперше, або на наступній сторінці.

Ілюстрації позначають словом «Рис.» (Мал.) і нумерують послідовно в межах розділу, за винятком ілюстрацій, поданих у додатках.

Номер ілюстрації повинен складатися з номера розділу і порядкового номера ілюстрації, між якими ставиться крапка. (Наприклад: Рис. 1.2 (другий рисунок першого розділу). Номер ілюстрації, її назву і пояснювальні підписи розміщують послідовно під ілюстрацією.

Таблицю нумерують послідовно (за винятком таблиць поданих у додатках) в межах розділу. В правому верхньому куті над відповідним заголовком таблиці розміщують надпис «Таблиця» із зазначенням її номера. Номер таблиці повинен складатися з номера розділу і порядкового номера таблиці, між якими ставиться крапка, наприклад: Таблиця 2.5 (п'ята таблиця другого розділу).

При перенесенні частини таблиці на іншу сторінку слово «Таблиця» і номер її вказують один раз справа над першою частиною таблиці, над іншими частинами пишуть слова «Продовження табл.» і вказують номер таблиці, наприклад: «Продовження табл. 2.5».

3.3. Загальні правила цитування та посилання на використані джерела

Посилання в тексті роботи на джерела слід зазначати порядковим номером за переліком посилань, виділеним двома квадратними дужками, наприклад, «... у працях [1–7]...».

Якщо в тексті роботи необхідно зробити посилання на конкретні сторінки відповідного джерела, можна наводити посилання у висновках, при

цьому номер посилання має відповідати його бібліографічному опису за переліком посилань. Наприклад: цитата в тексті: «... незважаючи на [13, с.15]». Номер 13 – це у бібліографічному описі посилання на прізвище автора, а с. 15 – це сторінка, на якій розміщена цитата у науковому виданні автора. Відповідний опис у переліку посилань:

13. Дороніна М. С. Культура спілкування ділових людей : навч. посіб. / М. С. Дороніна. – К. : Academia, 1998. – 192 с.

Посилання на ілюстрації роботи вказують порядковим номером ілюстрації, наприклад «(рис. 1.2)».

Посилання на формули вказують порядковим номером формули в дужках, наприклад, «... у формулі (2.1)».

На всі таблиці роботи повинні бути посилання в тексті, при цьому слово «таблиця» в тексті пишуть скорочено, наприклад: «... у табл. 1.2».

У повторних посиланнях на таблиці та ілюстрації треба вказувати скорочене слово «дивись», наприклад: «див. табл. 1.3».

3.4 Додатки

Додатки оформляють як продовження випускної кваліфікаційної роботи на наступних її сторінках, розміщуючи їх у порядку появи посилань у тексті роботи.

Кожний додаток повинен починатися з нової сторінки. Додаток повинен мати заголовок, надрукований зверху малими літерами з першої великої симетрично відносно тексту сторінки. Посередині рядка над заголовком малими літерами з першої великої друкується слово «Додаток__» і велика літера, що позначає додаток.

Додатки слід позначати послідовно великими літерами української абетки, за винятком літер Г, Є, І, Ї, Й, О, Ч, Ъ, наприклад: «Додаток А».

4. РОБОТА З ЛІТЕРАТУРНИМИ ДЖЕРЕЛАМИ ТА ЇХ БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ОПИС

Список використаних джерел є частиною будь-якої дослідницької роботи, його подають після основного тексту та висновків. Список повинен містити не менше 40 джерел для ВКР ОС «бакалавр», 60 – ОС «магістр» (за освітньо-професійною програмою), 80 – ОС «магістр» (за освітньо-науковою програмою). Список інформує про використані і цитовані документи та надає найважливішу бібліографічну інформацію за темою роботи про книги, статті, дисертації та інші джерела, використані автором у роботі, підтверджує достовірність і точність запозичень: цитати, факти, таблиці, схеми, карти та ін., на основі яких будується дослідження.

У список варто включати всі матеріали, які були прочитані, переглянуті, проаналізовані. Бажано виявляти джерела якомога повніше, пам'ятаючи, що бібліографічний список до наукової роботи – це підсумок вивчення проблеми і передумова подальших наукових досліджень. Особливу увагу потрібно приділити огляду новітніх досліджень з проблеми (за останні 3-5 років), як показнику інформованості автора про сучасний стан досліджуваної теми.

Список є бібліографічним посібником, тому кожний включений до списку документ повинен бути описаний відповідно стандартів.

Бібліографічний опис документів здійснюється за: ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 «Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання»; ДСТУ ГОСТ 7.80:2007 «Бібліографічний запис. Заголовок. Загальні вимоги та правила складання»; ДСТУ 3582–97 «Скорочення слів в українській мові у бібліографічному описі. Загальні вимоги та правила»; ГОСТ 7.12–93 «Библиографическая запись. Сокращение слов на русском языке. Общие требования и правила».

Усі бібліографічні записи в бібліографічних списках рекомендується нумерувати, що дає уяву про розміри списку, полегшує його використання.

Нумерація є суцільною для всього бібліографічного списку, номер ставиться перед бібліографічним записом і відокремлюється від нього крапкою.

При складанні списку можливі різні способи розстановки бібліографічних описів джерел: алфавітний, хронологічний, систематичний, нумераційний (в порядку першого згадування публікацій у тексті роботи).

Найчастіше використовується алфавітна розстановка, тобто в алфавіті прізвищ авторів і заголовків, якщо автор не зазначений чи авторів більше трьох. Вказані у списку публікації подають в наступному порядку:

- роботи вітчизняних та іноземних авторів, надрукованих російською та українською мовами в загальному алфавіті, з урахуванням транскрипції написання;

- твори вітчизняних та іноземних авторів іноземними мовами, спочатку латинський алфавіт, потім східні мови (за наявності).

При використанні в тексті цитат чи довільного переказу змісту творів інших авторів, обов'язково потрібно робити посилання, вказуючи в тексті в квадратних дужках номер бібліографічного запису зі списку літератури та сторінку цитування. Наприклад: [128, с. 287].

Приклади оформлення бібліографічного опису у списку джерел до наукової роботи:

Книги одного, двох або трьох авторів

Біланюк В. І. Ландшафти Українських Карпат в зонах трасмагістральних трубопроводів / В. І. Біланюк. – Львів : Меркатор, 1998. – 102 с.

Меликов А. З. Математические модели многопоточковых систем обслуживания / А. З. Меликов, Л. А. Пономаренко, П. А. Рюмшин. – К. : Техніка, 1991. – 265 с.

Лубківський Роман Мар'янович Громове дерево [Текст] : вибр. твори / Р. М. Лубківський; вступ. ст. Д. Павличка. – К. : Український письменник, 2006. – 525 с.

Бородіна А. І. Бібліографічний словник діячів в галузі математики [Текст] / А. І.Бородіна, А. С.Бугай; ред. І. І. Гіхман. – К. : Рад. шк., 1979. – 606 с.

Костюк П. Г. Іони кальцію у функції мозку – від фізіології до патології / П. Г. Костюк, О. П. Костюк, О. О. Лук'янець; НАН України, Ін-т фізіології ім. О. О. Богомольця. – К. : Наук. думка, 2005. – 197 с.

Erdmann K. Regierungsorganisation und Verwaltungsaufbau [Text] / K. Erdmann, W. Schafer, E. Mundhenke. — Heidelberg : D.v. Decker's Verl., 1996. — 114 p.

Книги чотирьох авторів

Основы создания гибких автоматизированных произведений [Текст] / Л. А. Пономаренко, Л. В. Адамович, В. Т. Музычук, А. Е. Гридасов; ред. Б. Б. Тимофеева. – К. : Техника, 1986. – 144 с.

Книги п'яти чи більше авторів

Сучасні міжнародні відносини та зовнішня політика України [Текст] / В. В. Александров, В. Ф. Возний, Б. П. Камовников та ін. – К. : Арбис, 1992. – 158 с.

Книги під назвою

Адміністративна реформа в Україні. Проблеми підвищення ролі Міністерства України і Національного банку України як інститутів регулювання економіки [Текст] : наук.-практ. конф., м. Київ, 17-18 черв. 1998 р. / Держ. комісія з проведення в Україні адм. реформи; редкол.: Г. О. П'ятаченко (голова), В. І. Кравченко(заст. голови) та ін. – К., 1998. – 320 с.

Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка Національної академії наук України: Ювілейне видання з нагоди сімдесятип'ятиріччя Інституту літератури / Відп. ред. та упоряд. О. В. Мишанич, НАН України. Ін-т літератури ім. Т. Г. Шевченка. – К. : Наук. думка, 2003.– 587 с.

Українці у світовій цивілізації : довідник / Упоряд. Т. В. Копань. – К. : Пульсари, 2006. – 342 с.

New Trends in Public Administration and Public Law [Text] : EGPA Yearbook / Ed. by H.V. Hassel; editors: G. Jenei, M. Hogye. – Budapest : EGPA; CPAS, 1996. – III, 449 p.

State Management of Transitional Societies under Globalization [Text] : Proceedings of the International Round Table Sitting / B. Hubskiy, O. Onyschenko, F. Rudych, V. Luhoviy, V. Kniaziev et al.; Foundation for Intellectual Cooperation, The Akademy of State Management under the President of Ukraine. – K. : Ukrainian Propylaeum Publishers, 2001. – 32 p.

Багатотомні видання в цілому

Енциклопедія історії України [Текст] : у 5-ти т. / Редкол.: В. А. Смолій (голова), Я. Д. Ісаєвич, С. В. Кульчицький та ін.; ред. рада: В. М. Литвин (голова) та ін.; НАН України, Ін-т іст. України. – К. : Наук. думка, 2003.

Гиппиус З. Н. Сочинения [Текст] : в 2 т. / Зинаида Гиппиус ; [вступ. ст., под-гот. текста и коммент. Т. Г. Юрченко ; Рос. акад. наук, Ин-т науч. информ. по обществ. наукам]. – М. : Лаком-книга : Габестро, 2001. – 22 см. – (Золотая проза серебряного века)

Т. 1 : Романы. – 367 с. – Библиогр. в примеч.: с. 360–366. – Содерж.: Без талис-мана ; Победители ; Сумерки духа. – В прил.: З. Н. Гиппиус / В. Брюсов.

Т. 2 : Романы. – 415 с. – Содерж.: Чертова кукла ; Жизнеописание в 33 гл. ; Ро-ман-царевич : история одного начинания ; Чужая любовь.

Окремі томи багатотомного видання

Олійник Борис Вибрані твори [Текст] : у 2 т. Т. 2 . Переклади. Публіцистика / Б. Олійник ; уклад. А. Я. Слободяник та ін. ; ілюстр. В. Є. Перевальського, М. І. Омельчук ; фотопортр. В. В. Ларіна. – К. : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2006. – 605 с.

Щорічники

Населення України, 1998 рік [Текст] : демографічний щорічник / Держ. ком. статистики України, Упр. статистики населення / Л.М. Стельмах (відп. за вип.). – К. : Б.в., 1999. – 466 с.

Серійні видання

Микола Ільницький [Текст] : біобібліограф. покаж. / Уклад. Л. Ільницька. – Л. : Львів. Нац. ун-т ім. І. Франка, 2004. – 253 с. – (Сер.: Укр. біобібліографія. Нова серія ; Чис. 16).

Довідник з питань економіки та фінансування природокористування і природоохоронної діяльності [Текст] / уклад. В. Шевчук... [та ін.]. – К.: Геопринт, 2000. – 411 с., табл. – (Сер. : Екологія. Економіка. Сталий розвиток)

Томи (випуски) періодичних видань, що продовжуються

Нарис з історії природознавства і техніки [Текст] : респ. міжвід. зб. наук. пр. – К., 1985. – Вип. 31. – 195 с.

Вопросы инженерной сейсмологии [Текст] : сб. науч. тр. / Рос. акад. наук, Ин-т физики Земли. – Вып. 1 (1958)– . – М. : Наука, 2001– 432 с.

Дисертації

Баштанник В. В. Державне управління в системі владно-партійної взаємодії [Текст] : дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.01 : захищена 15.01.02 : затв. 27.09.02 / Баштанник Володимир Володимирович. – К., 2002. – 220 с.

Автореферати дисертацій

Кірсенко М. В. Чеські землі в міжнародних відносинах Центральної

Європи 1918-1920 років (Політико- дипломатична історія з доби становлення Чехословацької республіки) [Текст] : автореф. дис... д-ра іст. наук : 07.00.02 / НАН України. – К., 1998. – 36 с.

Картографічні видання

Українські Карпати [Карти] : Долина : карта для туристів / Головне управління геодезії, картографії та кадастру при Кабінеті Міністрів України. – К., 1998. – 1 к. : ілюстр. – 5000 пр.

Електронні ресурси

Художественная энциклопедия зарубежного классического искусства [Электронный ресурс]. – Электрон. текстовые, граф., зв. дан. и прикладная прогр. (546 Мб). – М. : Большая Рос. энцикл. [и др.], 1996. – 1 электрон. опт. диск (CD-ROM) : зв., цв. ; 12 см + рук. пользователя (1 л.) + открытка (1 л.). – (Интерактивный мир). – Систем. требования: ПК 486 или выше ; 8 Мб ОЗУ ; Windows 3.1 или Windows 95 ; SVGA 32768 и более цв. ; 640x480 ; 4x CD-ROM дисковод ; 16-бит. зв. карта ; мышь. – Загл. с экрана. – Диск и сопровод. материал помещены в контейнер 20x14 см.

Аналітичний опис:

Статті з книги

Сивашко Ю. Формування державної служби в Україні [Текст] / Ю. Сивашко // Мороз О. Модерна нація: українець у часі і просторі / упоряд. О.Банах ; Львів. Нац. ун-т ім. І. Франка, Ф-т журналістики. – Л. : Універсум, 2001. – С. 270 – 271.

Статті з енциклопедії чи словника

Абат (Абатиса) [Текст] // Енциклопедія історії України: у 5-ти т. – Т. 1. / редкол. : В.А. Смолій (голова), Я.Д. Ісаєвич, С.В. Кульчицький та ін.; ред. рада: В.М. Литвин (голова) та ін.; НАН України, Ін-т іст. України. – К. : Наук. думка, 2003. – С. 9 – 10.

Статті з журналів та періодичних збірників

Кірсенко М. Друга Світова чи Велика Вітчизняна. Погляд з України [Текст] / М.Кірсенко // Доба. Науково-методичний часопис з історичної та громадянської освіти. – 2005. – № 2. – С. 26-27.

Аверінцев С. Подолання тоталітаризму як проблема: спроба орієнтації / С.Аверінцев, пер. М. Коцюбинської // Дух і Літера. – 2001. – № 7-8 – С. 6-15.

5. ПІДГОТОВКА ДО ЗАХИСТУ ТА ЗАХИСТ ВИПУСКНОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Оформлена відповідно до вимог кваліфікаційна робота подається на попередній захист відповідно до графіку, запропонованого випусковою кафедрою, на якій виконувалась робота.

На попередній захист, який проводиться не менше ніж за місяць до терміну проведення захисту випускних кваліфікаційних робіт перед ЕК, робота подається не зброшурованою, без рецензії. Цей захист передбачає пошук недоліків, які були допущені здобувачем вищої освіти у ході виконання кваліфікаційної роботи та надання рекомендацій щодо їх усунення, а також складання висновку викладачів випускової кафедри під час попереднього захисту щодо можливості допуску даної роботи до захисту перед ЕК.

Попередній захист проводиться за участю викладачів кафедри, на якій виконувалася робота. У ході захисту оцінюється готовність роботи в цілому, відповідність змісту роботи її тематиці, ступінь та глибина розробки теми. Здобувачу вищої освіти ставляться запитання відповідно до змісту роботи, які виникають під час попереднього захисту, або запитання, які можуть виникнути під час захисту перед ЕК. Заслуховується висновок наукового керівника про якість та стан готовності роботи до захисту.

За результатами попереднього захисту випускна кваліфікаційна робота може бути:

1. Рекомендована до захисту у тому вигляді, в якому вона подана.
2. Рекомендована до захисту з умовою усунення недоліків, на які вказали викладачі кафедри. Остаточна рекомендація роботи до захисту в цьому випадку надається науковим керівником.

3. Не допущена до захисту за недотримання основних вимог до змісту та оформлення роботи. У разі цього науковим керівником складається стислий звіт по пунктах, в яких пояснюється, чому випускна кваліфікаційна робота не відповідає рівню роботи фахівця за спеціальністю. Рішення про

недопуск до захисту приймається на засіданні кафедри і оформлюється протоколом, витяг з якого подається до ЕК.

Керівник роботи готує письмовий висновок, у якому дає короткий опис роботи, зазначає її актуальність, оригінальність результатів, характеризує фаховість здобувача вищої освіти, його самостійність і наполегливість. Керівник пропонує свою оцінку роботи за національною шкалою.

Перед захистом випускні кваліфікаційні роботи проходять обов'язкову перевірку на наявність академічного плагіату. Роботи, виконані не самостійно, а також ті, що не пройшли перевірку або мають понад 25% неоригінального тексту, до захисту не допускають.

На підставі попереднього захисту ВКР, її перевірки на наявність академічного плагіату та висновку керівника, робота передається здобувачем вищої освіти на рецензування.

Рецензування випускної кваліфікаційної роботи доручають висококваліфікованим фахівцям (викладачам і науковцям) Університету, провідним спеціалістам виробничих, наукових і проектних організацій. Склад рецензентів затверджується на засіданні випускової (фахової) кафедри. Рецензент знайомиться з роботою і дає на неї письмову рецензію. Обсяг рецензії складає 1-2 сторінки друкованого тексту.

Рецензія повинна містити рекомендацію про оцінку за національною шкалою.

До захисту випускної кваліфікаційної роботи допускають здобувача вищої освіти, який виконав всі вимоги навчального плану.

До випускної кваліфікаційної роботи обов'язково додають супровідні документи: заяву (Додаток В), завдання (Додаток Д), направлення голові ЕК (Додаток Ж), зовнішню рецензію.

Здобувачі вищої освіти, які є переможцями Всеукраїнських конкурсів наукових робіт (дипломи I – III ступенів), Всеукраїнських студентських олімпіад (I – III місця) звільняються від публічного захисту роботи на відкритому засіданні ЕК.

Захист випускної кваліфікаційної роботи проводиться на відкритому засіданні ЕК, склад якої затверджений наказом ректора Університету у встановленому порядку або на виїзному засіданні у колективах замовників з обов'язковою присутністю наукового керівника.

Екзаменаційній комісії разом з випускною кваліфікаційною роботою подаються такі документи:

- а) документи, передбачені даним Положенням;
- б) ілюстративні матеріали (плакати, макети, таблиці), якщо такі наявні;
- в) наказ ректора про допуск здобувача вищої освіти до захисту ВКР;
- г) зведена відомість про виконання здобувачем вищої освіти навчального плану і отримані ним оцінки з теоретичних дисциплін, курсових робіт, практик.

Порядок захисту випускної кваліфікаційної роботи передбачає:

- а) представлення здобувача вищої освіти та огляд поданих до захисту документів головою ЕК;
- б) виголошення здобувачем вищої освіти основних положень роботи;
- в) відповіді здобувача вищої освіти на запитання голови та членів ЕК;
- г) виступ наукового керівника (за відсутності керівника зачитується його письмовий висновок на роботу);
- е) заключне слово здобувача вищої освіти;
- є) рішення Екзаменаційної комісії.

Для доповіді за результатами кваліфікаційної роботи здобувачеві вищої освіти надається до 10 хвилин. Загальна тривалість захисту не повинна перевищувати 30-ти хвилин. У доповіді необхідно відзначити актуальність теми та науковий апарат, результати дослідження, їх практичну цінність. Дозволено використовувати додаткові ілюстративні матеріали на плакатах, слайдах та інших електронних носіях.

Результати захисту випускної кваліфікаційної роботи оцінюються відповідно до критеріїв (Додаток 3) за 100-бальною та переводиться у національну шкалу та шкалу ECTS. Рішення Екзаменаційної комісії про

оцінку рівня підготовки здобувача вищої освіти, а також про присвоєння йому кваліфікації та видачу диплома (звичайного зразка або з відзнакою) приймається на закритому засіданні комісії відкритим голосуванням звичайною більшістю голосів членів комісії, які брали участь у її засіданні. При однаковій кількості голосів голос голови комісії є вирішальним. Результат оголошується після затвердження протоколу головою ЕК.

Здобувач вищої освіти, який за результатами захисту ВКР отримав незадовільну оцінку, відраховується з Університету і йому видається академічна довідка встановленого зразка.

Якщо здобувач вищої освіти не з'явився на засідання ЕК для захисту випускної кваліфікаційної роботи, то в протоколі комісії робиться відмітка, що він «не з'явився» на засідання ЕК. Здобувачі вищої освіти, які неатестовані у затверджений для них термін і не захистили випускну кваліфікаційну роботу, мають право на повторний захист роботи в наступний термін роботи ЕК упродовж трьох років.

Здобувачу вищої освіти, який з поважних причин, що підтверджено документально, не з'явився на засідання ЕК, ректор Університету може продовжити термін для захисту до наступного періоду роботи ЕК, але не більше, ніж на рік.

Після захисту випускна кваліфікаційна робота реєструється і передається для зберігання у бібліотеку Університету на період п'яти років, після чого списуються в установленому порядку.

6. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Кваліфікаційна робота оцінюється диференційовано за чотирибальною системою (“відмінно”, “добре”, “задовільно”, “незадовільно”), стобальною системою та міжнародною системою ECTS з урахуванням якості виступу і відповідей на питання, відгуку наукового керівника та зовнішньої рецензії. Слід пам’ятати, що висока якість виконаної магістерської роботи не є гарантією її високої оцінки. Висока оцінка керівника та рецензента може бути знижена через некваліфікований захист магістерської роботи.

У процесі визначення оцінки враховується низка важливих показників якості кваліфікаційної роботи:

Змістовні аспекти роботи:

- актуальність обраної теми дослідження;
- спрямованість роботи на розробку реальних практичних рекомендацій;
- відповідність логічної побудови роботи поставленим цілям і завданням;
- наявність альтернативних підходів до вирішення визначених проблем;
- рівень обґрунтування запропонованих рішень;
- ступінь самостійності проведення дослідження;
- розвиненість мови викладення роботи та її загальне оформлення. Якість захисту роботи:

• уміння стисло, послідовно й чітко викласти сутність і результати дослідження;

- здатність аргументовано захищати свої пропозиції, думки, погляди;
- загальний рівень підготовки студента;
- володіння культурою презентації.

відповідей на питання, відгуку наукового керівника та зовнішньої рецензії.

Слід пам’ятати, що висока якість виконаної магістерської роботи не є

гарантією її високої оцінки. Висока оцінка керівника та рецензента може бути знижена через некваліфікований захист магістерської роботи.

У процесі визначення оцінки враховується низка важливих показників якості магістерської роботи:

Змістовні аспекти роботи:

- актуальність обраної теми дослідження;
- спрямованість роботи на розробку реальних практичних рекомендацій;
- відповідність логічної побудови роботи поставленим цілям і завданням;
- наявність альтернативних підходів до вирішення визначених проблем;
- рівень обґрунтування запропонованих рішень;
- ступінь самостійності проведення дослідження;
- розвиненість мови викладення роботи та її загальне оформлення.

Якість захисту роботи:

- уміння стисло, послідовно й чітко викласти сутність і результати дослідження;
- здатність аргументовано захищати свої пропозиції, думки, погляди;
- загальний рівень підготовки студента;
- володіння культурою презентації.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК

АБЗАЦ - одиниця смислового членування тексту, яка складається з одного чи кількох речень, пов'язаних змістом і виділяється відступом початкового рядка. Під абзацом розуміють також відступ управо на початку першого рядка для відокремлення однієї частини тексту від іншої.

АБСТРАГУВАННЯ - логічний прийом, за допомогою якого уявно виділяються основні властивості об'єкта досліджень та його найбільш суттєві зв'язки з факторами життя і відділяються від менш істотних. Такий прийом дослідник використовує в пошукових дослідженнях, щоб серед великої кількості варіантів виділити для подальшого вивчення кращі за основними показниками, а селекціонер таким прийомом користується для виділення серед різних сортів варіанта з найкращими біологічними та господарськими ознаками.

АВТОР - той, хто написав будь-яку працю або розробив якийсь план, проект, програму тощо.

АДАПТАЦІЯ - пристосованість організму до змінених (незвичних для нього) умов існування або процес пристосування до зміни цих умов.

АДЕКВАТНІСТЬ - відповідність змін процесу або явища тим змінам, які відбуваються у навколишньому середовищі.

АДСОРБЕНТ - тіло, яке своєю поверхнею поглинає з оточуючого середовища окремі складові газу чи рідини.

АЕРОМЕТОД - метод дослідження і картування географічної оболонки Землі за допомогою літальних апаратів.

АЕРОМЕТР - прилад для вимірювання маси і густини повітря чи окремих газів.

АКСІОМА - незаперечна істина, яка не потребує доказів.

АЛЕЛОПАТІЯ - взаємовплив рослин через виділення ними фізіологічно активних речовин у змішаних посівах чи у природному фітоценозі або вплив попередньо вирощуваної на полі культури на наступну в результаті тих же виділень, які називаються колінами.

АЛКАЛІМЕТРІЯ -метод визначення кількості лугу в розчинах.

АЛКАЛОЇД - органічна речовина, яка містить органічний Нітроген, має властивості лугу й характеризується сильною фізіологічною дією.

АНАБІОЗ - це такий стан організму (внаслідок пересихання чи охолодження), коли зберігається вся організація живих клітин та їх життєздатність, але повністю припиняється обмін речовин між організмом і оточуючим середовищем. Зумовлюється пересиханням чи охолодженням організму.

АНАЛІЗ - метод дослідження, за допомогою якого досліджуваний об'єкт уявно чи фізично розчленовується на окремі частини для детального вивчення. Наприклад, щоб визначити хімічний склад рослини кукурудзи її спочатку розчленовують на окремі органи (коріння, листя, стебла, початки), розраховують їх частку в загальній масі рослини, а вже потім визначають вміст у них хімічних елементів. У наукових дослідженнях застосовують кілька видів аналізу. Окремими з них може бути класифікація будь-яких об'єктів досліджень. Відомі також хімічні математичні, формально-логічні та ін.

АНАЛІЗ ДИСПЕРСІЙНИЙ - метод статистичного опрацювання результатів досліджень у досліді з випадковим розміщенням варіантів. Хід цього аналізу полягає у визначенні: відхилення кожної дати по варіантах і повтореннях від середнього арифметичного чи довільного початку; квадратів цих відхилень; варіювання загального, повторень, варіантів і залишкового; дисперсій варіантів і залишкової; критерія Фішера фактичного і табличного; похибки середньої арифметичної; відносної похибки середньої арифметичної; помилки різниці і найменшої: істотної різниці. Дисперсійний аналіз має перевагу перед недисперсійними методами обрахунків даних. Вона полягає у можливості встановлення частки впливу варіантів, повторень і випадкових факторів (похибок) у формуванні загальної дисперсії та визначенні достовірності дослідів. Крім статистичних обрахунків даних, дисперсійний аналіз широко використовується при плануванні складних багатофакторних дослідів.

АНАЛІЗ КІЛЬКІСНИЙ - аналіз, в результаті якого встановлюється кількість, маса, розмір чи об'єм досліджуваної об'єкту.

АНАЛІЗ КОВАРІАЦІЙНИЙ - комплекс дисперсійного, кореляційного та регресійного аналізів з метою зведення фактичних середніх ряду залежних змінних Y до повної вирівняності умов досліджу за рядом незалежних змінних X . Використовується цей аналіз для зменшення помилки досліджу, яка не піддається безпосередньому контролю. За його допомогою можна встановити співвідношення між варіюванням залежної змінної Y (наприклад, врожайності) і варіюванням, супутнім незалежній змінній X , яке викликане різним вихідним станом багаторічних дерев, густотою рослин, вмістом поживних речовин у ґрунті тощо. У математичній статистиці коваріація (COV) - це середній добуток відхилень двох змінних (X і Y) від їх середніх (x і y) згідно формули:

$$COV = \frac{\sum(X-x)(Y-y)}{n-1}$$

АНАЛІЗ КОРЕЛЯЦІЙНИЙ - метод статистичного аналізу прямолінійної залежності функції від аргументу. Базується він на даних робочої таблиці, до якої в окремі колонки в зростаючому порядку записують величини X і відповідні їм величини Y , розраховують середні значення цих величин (x і y), відхилення кожного значення X і Y від їх середніх арифметичних, добуток і квадрати цих відхилень, які беруть участь у визначенні коефіцієнта кореляції (r). Останній бере участь у визначенні похибки і критерія достовірності коефіцієнта кореляції. В кінці аналізу роблять висновок про силу кореляційного зв'язку (при $r=1$; $r=0,66 - 0,99$; $r=0,33 - 0,66$ і $r<0,33$ зв'язок відповідно повний, сильний, середній і слабкий), напрям зв'язку (при плюсовому значенні r зв'язок прямий, а при мінусовому - зворотний) і достовірність зв'язку (коли t_r більше теоретичного значення t , то зв'язок достовірний і навпаки).

АНАЛІЗ РЕГРЕСІЙНИЙ - статистичний (розрахунковий) метод визначення залежної чи результативної ознаки (функції, Y) за заданими величинами незалежної чи факторіальної ознаки (аргумента, X). Включає цей

аналіз розрахунок коефіцієнта регресії і вже на його основі - виведення рівняння регресії, а до аналізу приступають після того, як визначили, що зв'язок між функцією і аргументом незалежно від форми і напряму сильний і достовірний. Регресійний аналіз у першу чергу використовується для визначення тих показників, які не розрахунковим способом визначити або дуже важко, або взагалі неможливо. Це, наприклад, стосується динаміки наростання маси листя (У) на фіксованій рослині без його обривання.

АНАЛІЗ СТАТИСТИЧНИЙ - вивчення статистичних даних про явища чи процеси з метою визначення закономірності їх змін і взаємозв'язку. Використовується для розробки питань економічної теорії, для планування господарської діяльності тощо.

АНАЛІЗ ЯКІСНИЙ - аналіз, в результаті якого визначаються якісні характеристики об'єкту досліджень (зимо- і морозостійкість, цукристість тощо).

АНАЛОГІЯ - метод дослідження, за допомогою якого знання про відомі об'єкти досліджень переносяться на невідомі об'єкти, які з відомими мають багато спільних ознак. Так, якщо селекціонер шляхом відбору із стійкого до осипання сорту гороху вивів новий сорт, то можна передбачити, що і виведеному сорту буде притаманна висока стійкість до розтріскування бобів і осипання зерна. Або ж якщо базовий сорт був скоростиглим, то і виведений на його основі новий сорт також буде характеризуватись скоростиглістю рослин. Метод аналогій, який ґрунтується на подібності важливих ознак об'єктів досліджень, є основою моделювання.

АНАТОМІЯ - наука про будову, функцію та розвиток живого організму, в т.ч. і рослинного.

АПРОБАЦІЯ - дослідження, проведене у формі оцінки сортових якостей посівів чи насаджень сільськогосподарських культур для визначення їх придатності для використання врожаю з них на насінневі чи садивні цілі. Під час апробації посівів також визначають їх засміченість культурними рослинами і бур'янами, насіння яких важко відокремити від насіння

апробованої культури та які є карантинними й отруйними, встановлюють ступінь ураження посівів хворобами і шкідниками, перевіряють дотримання господарством обов'язкових правил з насінництва, які забезпечують вирощування високоякісного насіння (організація і якість робіт, рівень агротехніки, видове і сортове прополювання посівів тощо). Апробації підлягають всі сортові посіви в дослідних господарствах науково-дослідних установ, навчально-дослідних господарств сільськогосподарських вузів та інших господарств, врожай яких використовують на насінневі цілі, всі посіви сортів і гібридів, внесених до реєстрів сортів рослин України, а також тих, що проходять виробниче випробування. До апробації допускаються агрономи після закінчення курсів апробації (посвідчення апробатора дійсне протягом двох-трьох років). Результати апробації посівів оформляються актом апробації встановленої для певної групи культур форми. Якщо в результаті апробації посіви визнані непридатними на насінневі цілі, то акт апробації замінюється актом вибракування.

АРЕОМЕТР - прилад для визначення густини або питомої маси рідини.

АРГУМЕНТ - судження, істинність якого раніше доведена і яке використовується для обґрунтування логічності іншого судження. За аргумент в математичній статистиці береться незалежна змінна, величина якої показується графічно на осі ординат (X).

АРЕАЛ - область географічного поширення окремих видів або інших систематичних груп рослин і тварин. Чим вищою є систематична група, тим більший ареал її поширення. Закономірності географічного поширення рослин вивчає біогеографія.

АРКУШ - шматок паперу певної форми і розміру; одиниця вимірювання обсягу друкованої праці (друкований аркуш містить біля 40 тисяч знаків).

АРХІВ - сукупність документів, що утворюються в результаті діяльності чиновницького апарату країни, установ, організацій чи окремих осіб. Архіви бувають державні, відомчі та особисті.

АТЕСТАЦІЯ - характеристика фахових знань і ділових якостей працівника, в т.ч. й науковця; відзив чи висновок про кого - чи що - небудь.

АТЛАС -укладене за певною системою видання у формі збірника географічних чи інших карт, таблиць, малюнків, креслень тощо.

БАГАТОВАРІАНТНІСТЬ ДОСЛІДУ - наявність у досліді багатьох варіантів.

БАГАТОКРАТНІСТЬ ДОСЛІДУ - повторення досліду багато років (разів).

БАГАТОФАКТОРНІСТЬ ДОСЛІДУ – наявність у досліді трьох і більше факторів.

БАГАТОЯРУСНІСТЬ - наявність кількох ярусів; у дослідницькій справі - це закладання досліду (розміщення повторень) у кілька ярусів.

БАЗА ДАНИХ - іменована сукупність даних, що відображає стан об'єктів та їх відношень у певній області знань.

БАЗИС - основа.

БАКАЛАВР- освітньо-кваліфікаційний рівень у вищій школі; випускник вузу за освітньо-кваліфікаційним рівнем „Бакалавр”.

БАЛАНС - співвідношення між взаємопов'язаними частинами чого-небудь, між тим, що надходить (актив) і тим що витрачається (пасив). В ґрунтовому середовищі в першу чергу враховується баланс вологи, гумусу, окремих елементів живлення, тепла тощо.

БАЛАНС ВОДНИЙ - підсумок надходження і витрати води. В умовах відкритого ґрунту на рівнинних землях прибутковою статтею балансу є надходження води з опадами і при зрошенні, а витратними - споживання води рослинами, фізичне випаровування з поверхні ґрунту, стікання в понижені місця і просочування за межі кореневмісного шару.

БАНК ДАНИХ - сукупність баз даних, а також програмні засоби, призначені для централізованого нагромадження даних і їх використання за допомогою ЕВМ.

БЕЗПЕРЕРВНІСТЬ - відсутність переривності, суцільність.

БЕЗПЕРЕЧНІСТЬ - відсутність заперечень, безсумнівний, безспірний.

БЕЗСИСТЕМНІСТЬ - відсутність певної системи (наприклад, при плануванні досліджень).

ВИБІРКА - частина великої групи об'єктів, яка попала на перевірку (дослідження) і на основі якої оцінюється весь об'єкт. Наприклад, щоб визначити середню висоту рослин озимої пшениці на ділянці площею 100 м² шляхом вимірювання кожної рослини потрібно досліднику затратити багато часу. Прискорити цей процес можна за рахунок 100-рослинної вибірки - вимірюванням висоти 100 рослин, вибірково (через певний інтервал) взятих по діагоналі дослідної ділянки. Вибірка за об'ємом об'єктів може бути мала і велика.

ВИБІРКА ВЕЛИКА - вибірка, число об'єктів в якій більше 30. Використовується при великому об'ємі генеральної сукупності та при сильному варіюванні досліджуваної ознаки.

ВИБІРКА МАЛА - вибірка, число об'єктів у якій рідко коли перевищує 10. Прикладом малих вибірок може бути кількість повторностей у досліді, яка найчастіше буває 3-6.

ВИЗНАЧНИК - те, що обумовлює чи визначає що-небудь; книга, за якою визначають окремі рослини чи тварини.

ВИКЛАД - письмова чи усна розповідь, опис, передача певних фактів чи матеріалів.

ВИКОНАВЕЦЬ - той, хто виконує певне завдання, в т.ч. дослідницьку роботу.

ВИСНОВОК - остаточна думка або логічний підсумок, зроблений на основі спостережень і обліків при розгляді певних фактів. Наприклад, якщо

при вирощуванні на одному й тому ж фоні удобрення спостерігається вилягання рослин озимої пшениці лише одного сорту, то дослідник робить висновок про схильність цього сорту до вилягання. Висновок - складова частина будь-якого звіту про наукову роботу, яка може включати, залежно від розміру наведеного в результативній частині матеріалу, різну кількість невеликих за об'ємом, але конкретних і чітких за редакцією пунктів.

ВИСТУП - публічне виголошення промови, заяви, інформації тощо.

ВИТЯГ - уривок чи цитата з тексту.

ВИТЯЖКА - речовина або препарат, одержаний в результаті обробки ґрунтового чи рослинного зразка певними рідинами (водою, спиртом, ефірами, кислотами тощо); екстракт; пристрій для вентилявання закритого приміщення.

ВІДГУК - критична стаття про книгу, публічний виступ тощо; відлуння.

ВІДБІР - дія за значенням відбирати. В агрономічній дослідницькій роботі - це відбір ґрунтових чи рослинних зразків для наступних аналізів.

ВІДЗИВ - характеристика і різнобічна оцінка наукової роботи чи друкованої праці (статті, дисертації, монографії, підручника чи навчального посібника, художнього твору тощо) з визначенням її актуальності, теоретичної та практичної значимості, придатності для певного використання і відповідності установленим вимогам.

ВІДЗНАКА - ознака або прикмета, що відрізняє даний б'єкт (предмет) від інших об'єктів (предметів).

ВІДПОВІДНІСТЬ - повна схожість, подібність; узгодженість між чим-небудь.

ВІДПОВІДЬ - усне чи письмове пояснення з приводу, чийогось запитання чи звернення; результат розв'язання математичної задачі.

ВІДРІЗОК - обмежена з обох боків частина чого-небудь (часу, простору тощо).

ВІДСОТОК - сота частина певного числа, позначена знаком %; рідше - частина чого-небудь.

ВІДТВОРЕННЯ - створення того самого, що вже було; відновлення попередньо створених умов; закладання досліду кілька років підряд за єдиною схемою.

ГІПОТЕЗА – форма наукового припущення, істинність якого не доведена і потребує експериментальної перевірки. У психології на основі Г. роблять висновок про причинний зв'язок явищ, предметів, подій.

ГУРТОК - об'єднання осіб для спільної діяльності, занять тощо.

ДЕДУКЦІЯ - метод досліджень, який дає змогу за допомогою знання загальних положень і фактів розпізнати щось окреме (часткове).

ДЕКАДА - проміжок часу в десять днів як складова календарного місяця. Перша декада, наприклад, щомісячно починається першим і закінчується десятим днем.

ДЕМОНСТРАЦІЯ - публічний показ будь-чого, в тому числі і досліду.

ДИЛЕМА - логічне судження з двома виставленими протилежними положеннями, які суперечать одне одному і виключають можливість третього.

ДИНАМІКА - стан руху, хід розвитку чи зміни чого-небудь, що є об'єктом досліджень.

ДИСПУТ - публічна полеміка на наукову чи іншу тему.

ДИСТАНЦІЯ - відстань або проміжок між чим-небудь у просторі чи часі.

ДИСТИЛЯЦІЯ - очищення рідини (води) перегонкою.

ДИСЦИПЛІНА - навчальний предмет; галузь наукового знання.

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ - поділ або розчленування чогось єдиного на окремі різнорідні елементи.

ДІАГРАМА- графічне зображення, яке наочно у вигляді певних геометричних фігур показує співвідношення між різними величинами (показниками), які порівнюються.

ДІАЛЕКТИКА - теорія і метод пізнання; вчення про рух і розвиток.

ДОДАТОК - те, що додається до основного і слугує йому доповненням.

ДОКАЗ – незаперечний факт, який підтверджує істинність чогось спірного.

ДОКЛАДНО – повно, ґрунтовно, детально.

ДОКУМЕНТ – діловий папір, що засвідчує певний юридичний факт, підтверджує право на що-небудь, служить доказом чого-небудь. Ним, наприклад, може бути письмове свідоцтво, акт, протокол. У науковій роботі важливим документом є звіт за проведені дослідження.

ДОКУМЕНТАЦІЯ – супровід отриманих у досліді даних (результатів) відповідними документами, серед яких розрізняють головні (їх називають ще первинними) і додаткові. До головних належить щоденник науковця, лабораторний журнал, головна книга досліду і звіт за проведені дослідження, а до додаткових – робочий зошит з перерахунками результатів первинних масових спостережень, обліків і аналізів, форми допоміжних таблиць, стрічки приладів-самописців тощо. Документація повинна бути повною за змістом, об'єктивною, лаконічною і однотипною.

ДОСВІД - сукупність знань чи умінь, які набуваються з часом (на практиці, впродовж життя).

ДОСЛІД - умови, штучно створені дослідником за допомогою використання різних варіацій того фактора, який є об'єктом досліджень.

ДОСЛІДЖЕННЯ - процес вивчення досліджуваного об'єкту чи умов, які створюються для нього під впливом дії того чи іншого фактору. Незалежно від тематики чи напряму дослідної роботи дослідження є основні і допоміжні.

ДОСЛІДЖЕННЯ ДОПОМІЖНІ - дослідження, результати яких допомагають розкрити причинність наслідків основних досліджень.

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕМПІРИЧНЕ - такий рівень досліджень, за якого впродовж ведення дослідів накопичуються факти, проводиться їх аналіз і робляться практичні висновки.

ДОСЛІДЖЕННЯ НАУКОВЕ - це вивчення конкретного об'єкта (явища або предмета) з метою розкриття закономірностей його виникнення і розвитку, що є основою формування нових наукових знань. Базуються наукові дослідження на об'єктивності, можливості відтворення результатів, доказовості та точності, а ведуться вони за етапами в такій послідовності: 1) аналіз існуючої інформації з досліджуваного питання; 2) формулювання робочої гіпотези; 3) планування дослідів та його проведення; 4) аналіз отриманих результатів і висновки; 5) перевірка правильності висунутих гіпотез та формулювання нових закономірностей і законів; 6) розробка рекомендацій для виробництва та їх впровадження (для прикладних досліджень).

ДОСЛІДНИК - людина, яка проводить дослідів, займаючись науковими дослідженнями. В науковій установі його може представляти кожен - від лаборанта до керівника окремої лабораторії чи відділу, а в навчальному закладі - від студента і асистента до професора.

ДОЦІЛЬНІСТЬ - науково обгрунтована відповідність поставленій меті; одна із основних вимог, які ставляться до дослідів.

ЗАСОБИ НАВЧАННЯ – джерела або спеціальні пристосування, які допомагають вчителю (викладачу) здійснювати навчальний процес, а учням (студентам) – вчитися. До засобів належать: слово вчителя (викладача), підручники, роздаткові дидактичні матеріали, навчальне обладнання, технічні засоби навчання тощо.

ІНДИВІД – біологічний організм, носій загальних спадкових якостей біологічного виду людина; представник людського роду – homo sapiens.

ІНДИВІДУАЛЬНІСТЬ – неповторне співвідношення особистих рис та особливостей людини (характер, темперамент, здібності, особливості протікання психічних процесів, сукупність почуттів тощо), що утворюють її

своєрідність, відмінність від інших людей. І. – особлива і не схожа на інших людина в повноті її фізичних та духовних якостей.

ІНДУКЦІЯ – умовивід, в результаті якого на підставі знань про окремі об'єкти певного класу дістають загальний висновок, який стосується об'єктів цього класу.

МЕТОДИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ – це шлях досліджень, спосіб пізнання, прийоми і засоби, за допомогою яких здобуваються факти, використовувані для доведення положень, з яких, у свою чергу, складається наукова теорія. Основними методами у психології та педагогіці є спостереження, опитування, тестування, експеримент.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ – способи досягнення навчальної мети, які забезпечують оволодіння знаннями, уміннями та навичками, формування світогляду, розвиток здібностей людини. Існують різні класифікації М. н.: 1) методи навчання за джерелом передачі і сприймання інформації (словесні, наочні, практичні); 2) за характером пізнавальної самостійності (догматичний, пояснювально-ілюстративний, проблемний).

ОБ'ЄКТ - явище, предмет, особа, на які спрямована певна діяльність чи увага.

ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ - предмет чи явище, на які націлена увага дослідника.

ПРЕДМЕТ - те, на що спрямована діяльність людини; кол знань, що становить окрему дисципліну викладання.

ПРЕЗЕНТАЦІЯ - публічне представлення чогось нового що недавно з'явилося, було створене.

СТАТИСТИКА - наука, яка вивчає кількісні зміни у розвитку суспільства та економіки і займається обробкою результатів цього вивчення з науковою і практичною метою.

СТАТТЯ - науковий твір невеликого розміру в журналі чи збірнику.

СУБ'ЄКТ – суспільний організм, чия практична і пізнавальна активність спрямована на об'єкт. У психології С. є індивід або соціальна

група, що цілеспрямовано діє з метою задоволення своїх практичних чи соціальних потреб.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Загальне землеробство [Текст] : Термінологічний словник: Навч. посібник / В. О.Єщенко, П. Г.Копитко, А. П.Бутило, В. П.Опришко; За ред. В. О.Єщенко. – Умань : УВПП, 2002. — 176 с.
2. Кондрашова, Л. В. Педагогіка в запитаннях і відповідях : Навчальний посібник / Л. В. Кондрашова, О. А. Пермяков та ін. – К. : Знання, 2006. – 252 с.
3. Методичні рекомендації до виконання магістерських робіт для студентів спеціальності 8.04010401 «ГЕОГРАФІЯ» / Уклад. О. В. Браславська. – Умань : ВПЦ «Візаві», 2014. – 49 с.
4. Основи наукових досліджень в біології : навчально-методичний посібник для студ. природ.-географ. ф-тів пед. закл. вищої освіти / МОН України, Уманський державний пед. у-тет імені Павла Тичини, К-дра біології та методики її навч.; уклад.: Красноштан І. В., Поліщук Т. В., Берчак В. С. – Умань: Візаві, 2019. – 174 с.
5. Педагогіка: Навчальний посібник / В. М. Галузьяк, М. І. Сметанський, В. І. Шахов. – Вінниця : РВВ ВАТ “Віноблдрукарня”, 2001. – 200 с.
6. Педагогічний словник / За ред. М. Д. Ярмаченка. – К. : Педагогічна думка, 2001. – 516 с.
7. Семенова А. В., Гурін Р. С. Осипова Т. Ю. Основи психології і педагогіки: Навчальний посібник. – К. : Знання, 2006. – 319 с.
8. Степанов О. М., Фіцула М. М. Основи психології і педагогіки: Навчальний посібник. – К. : Академвидав, 2005. – 520 с.

Зразок оформлення титульного листа випускної кваліфікаційної роботи

Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини

(повне найменування інституту/факультету)

(повна назва кафедри)

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

освітній ступінь (бакалавр, магістр)

(вибрати необхідне)

на тему:

Виконав: студент ___ курсу, групи ___
напряму підготовки/спеціальності

(шифр і назва напряму підготовки/спеціальності)

(прізвище та ініціали студента)

Керівник:

(науковий ступінь та/або вчене звання, прізвище та ініціали)

Рецензент:

(науковий ступінь та/або вчене звання, прізвище та ініціали)

Умань – 201__

Зразок оформлення змісту

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1	8
1.1.	8
1.2.	20
РОЗДІЛ 2	30
2.1.	30
2.2.	45
РОЗДІЛ 3	55
3.1.	55
3.2.	65
ВИСНОВКИ.....	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	77
ДОДАТКИ.....	85

Декану природничо-географічного
факультету
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини
проф. Миколайко В. П.

_____ (науковий ступінь та/або вчене звання, прізвище та ініціали)

студента II курсу 253 групи
денної (заочної) форми навчання
Петрова Петра Петровича

Заява

Прошу затвердити на Вченій раді факультету тему випускної кваліфікаційної роботи у такій редакції: «_____».

(тема роботи)

Керівником прошу призначити _____
(вчене звання, посада, прізвище, ім'я, по батькові)

Дата

Підпис студента

Керівник

_____ (підпис)

_____ (прізвище, ініціали)

Завідувач кафедри

_____ (підпис)

_____ (прізвище, ініціали)

Декан факультету

_____ (підпис)

_____ (прізвище, ініціали)

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Інститут/факультет _____

Кафедра _____

Освітній ступінь (освітньо-кваліфікаційний рівень) _____

Напрямок підготовки/Спеціальність _____

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

« ____ » _____ 20 ____ р.

ЗАВДАННЯ

на випускню кваліфікаційну роботу студента

_____ (прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи _____

керівник роботи _____,

(прізвище, ім'я, по батькові)

затверджені _____

« ____ » _____ 20 ____ р. № _____

2. Строк подачі студентом роботи _____

3. Вихідні дані по роботі _____

_____
_____
_____
_____
_____

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань для розробки) _____

_____
_____
_____
_____
_____
_____
_____

5. Перелік графічного матеріалу _____

_____
_____
_____
_____
_____

УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ

**ПОДАННЯ
ГОЛОВІ ЕКЗАМЕНАЦІЙНОЇ КОМІСІЇ
ЩОДО ЗАХИСТУ ВИПУСКНОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ**

Направляється студент(-ка) _____ до захисту роботи
(прізвище, ім'я, по батькові)
за напрямом підготовки _____
спеціальністю _____
(шифр і назва спеціальності/напрямку підготовки)
на тему: _____
_____
_____
_____

Випускна кваліфікаційна робота і рецензія додаються.

Директор інституту/декан факультету _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Довідка про успішність

Студент _____ за період навчання в інституті/на факультеті
(прізвище та ініціали студента)

з 20__р. по 20__р. повністю виконав навчальний план за напрямом
підготовки, спеціальністю з таким розподілом оцінок за:

національною шкалою: відмінно _____%; добре _____%; задовільно _____%;
шкалою ECTS: А _____%; В _____%; С _____%; D _____%; E _____%.

Диспетчер інституту/факультету _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини
(повне найменування вищого навчального закладу)

ПРОТОКОЛ № _____ від „____” _____ 20____ року

засідання екзаменаційної комісії № _____

З розгляду випускної кваліфікаційної роботи студента (ки) _____

(прізвище, ім'я та по батькові)

На тему: _____

_____

_____

_____

ПРИСУТНІ :

Голова

_____ (науковий ступінь, вчене звання, посада, прізвище, ім'я, по батькові)

Члени ЕК _____

_____

_____

ВИПУСКНУ КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ВИКОНАНО:

Під керівництвом _____

(посада, науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові)

З консультацією _____

(посада, науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові)

_____

_____

ДО ЕКЗАМЕНАЦІЙНОЇ КОМІСІЇ ПОДАНО ТАКІ МАТЕРІАЛИ :

1. Подання голові ЕК щодо захисту випускної кваліфікаційної роботи, у якому містяться довідка про успішність, висновок керівника, висновок кафедри _____

_____

2. Пояснювальна записка до випускної кваліфікаційної роботи на _____ сторінках

3. Креслення, презентації на _____ аркушах

4. Рецензія _____

(науковий ступінь, вчене звання, посада, прізвище, ім'я, по батькові)

5. Навчальна карта студента

6. Резюме до роботи _____ **МОВОЮ**

(вказати мову)

Після повідомлення (протягом ___хв.) про виконану роботу студенту (ці) задані такі запитання:

1. _____
(прізвище й ініціали особи, що поставила запитання, зміст запитання)
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

УХВАЛИЛИ:

1. Визнати, що студент (ка) _____
(прізвище та ініціали)
виконав (ла) і захистив (ла) випускну кваліфікаційну роботу з оцінкою за шкалами:
національною _____ ECTS _____
2. Присвоїти _____
(прізвище, ім'я, по батькові)
кваліфікацію _____
за спеціальністю _____
(шифр, назва)
3. Видати диплом _____
(звичайного зразка або з відзнакою)
4. Відзначити, що _____

Голова ЕК: _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Члени ЕК: _____
_____
_____
(прізвище та ініціали й посада особи, що склала протокол, підп

КРИТЕРІЇ
оцінювання випускної кваліфікаційної роботи

№	Назва частини роботи	Критерії оцінювання роботи	Максимальна кількість балів
1	Вступ	Рівень актуальності проблеми	5
		Наявність, повнота і відповідність вимогам до науково-дослідного апарату	5
			10
2	Теоретичний розділ	Теоретична обґрунтованість проблеми та шляхів її розв'язання, наявність аналізу ключових понять	15
		Критичність аналізу, наявність власної позиції	5
			20
3	Практичний розділ	Відповідність емпіричних матеріалів теоретичним дослідженням. Повнота емпіричного дослідження	20
		Обґрунтованість висновків, що випливають з результатів емпіричних досліджень	10
		Наявність наочного представлення емпіричних матеріалів (графіки, діаграми, таблиці)	5
			35
4	Висновки	Повнота висновків та їх відповідність завданням	10
5	Список використаних джерел	Правильність оформлення літературних джерел	1
		Відповідність використаних літературних джерел темі дослідження	1
		Наявність сучасних видань (за останні 5 років)	1
		Логічний зв'язок з посиланнями в тексті	1
		Достатність кількості джерел (не менше 40)	1
			5
6	Захист роботи	Відповідність доповіді змісту випускної кваліфікаційної роботи	5
		Повнота відповідей на запитання	5
		Якість вербального висвітлення доповіді	5
			15
7	Апробація дослідження у фахових виданнях, у виступах на конференціях		5
8	Наявність додатків		5
9	Наявність у роботі граматичних, орфографічних, технічних помилок		-5
РАЗОМ			100

